

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет технології виробництва і переробки продукції тваринництва
Кафедра технології виробництва продукції тваринництва

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи на здобуття ступеня вищої освіти
бакалавр

на тему: «Організація вирощування коней орловської рисистої породи
високого класу жвавості в умовах філії ДКЗ №62 ДП «Конярство України»
Миргородського району Полтавської області»

Виконала: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою Технологія
виробництва і переробки продукції тваринництва
спеціальності 204 Технології виробництва і
переробки продукції тваринництва
ступеня вищої освіти бакалавр
групи 204ТВППТбд31стн
Молотова Валерія Андріївна
Керівник: Віктор Березницький
Рецензент: Сергій Улянюк

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	
1.1. Характеристика генеалогічної структури орловської рисистої породи	5
1.2. Порівняльна характеристика жвавості ліній та родин орловської рисистої породи	10
1.3. Динаміка рекордів коней орловської рисистої породи	20
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ	
2.1. Характеристика господарства	25
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
3.1. Технологія вирощування рисистих коней	29
3.1.1. Вирощування лошат рисистих порід	29
3.1.2. Тренінг молодняку рисистих коней	34
ВИСНОВКИ	38
ПРОПОЗИЦІЇ	39
СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	40
ДОДАТКИ	43

ВСТУП

Саме орловська рисиста порода відіграла найважливішу роль у розвитку російського та світового конярства, ставши на довгі роки еталоном рисистих порід, адже її універсальність була основним критерієм при створенні. Поступаючись за показниками жвавості на біговій доріжці французьким та американським стандартбредним рисакам, орловці нині успішно демонструють свої досягнення у виїздки та драйвінгу, однак все ж основним з ключових напрямів в селекції породи є підвищення жвавісного потенціалу. Збереження, розвиток та удосконалення орловського рисака є однією з найважливіших завдань вітчизняного кіннозаводства.

Орловська рисиста порода є однією з найдавніших легко запряжних рисистих порід світу. Нарядність коней орловської рисистої породи завдяки наявності в їх родоводах предків арабської верхової породи. Висока витривалість, невибагливість та стійко успадковуваний рисистий алюр, стали причиною для використання її у створенні таких рисистих порід як французька та російська. Коні орловської рисистої породи знаходять широке застосування не лише в рисистих перегонах, а й у сільському господарстві, як поліпшувачі робочих коней, а їх універсальність не раз підтверджувалась результатами використання у класичних видах кінного спорту, тому збереження, подальший розвиток і удосконалення коней цієї породи для України є дуже важливим.

Отримання «призових коней» є необхідною умовою для відродження міжнародної слави вітчизняного рисистого кіннозаводства, прибутковості та функціонування іподромів на Україні. Коні української селекції не мають змоги брати участі в міжнародних призах, оскільки нині рекорди вітчизняних рисаків відстають від європейських і світових. Останнім часом в гонитві за жвавістю застосовується масове поглинальне схрещування рисаків вітчизняної селекції з представниками американської стандартбредної породи низького селекційного класу. Динаміка розвитку порід коней за господарськи корисними ознаками потребує постійного детального аналізу і узагальнення

селекційної інформації стосовно оцінки, відбору та підбору тварин у межах генеалогічних формувань.

У зв'язку з цим метою кваліфікаційної роботи є вивчення організації вирощування коней орловської рисистої породи високого класу жвавості в умовах філії ДКЗ №62.

Виходячи з мети, завданнями дослідження було проаналізувати:

- показники жвавості ліній та родин орловської рисистої породи;
- динаміку рекордів коней орловської рисистої породи
- особливості організації вирощування молодняку коней орловської рисистої породи в умовах філії ДКЗ №62.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, пропозицій, переліку інформаційних джерел і додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 46 сторінок комп'ютерного тексту. У тексті кваліфікаційної роботи розміщено 18 таблиць; додатку на 3-х сторінках; перелік використаних інформаційних джерел містить 36 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Характеристика генеалогічної структури орловської рисистої породи

Історія створення орловської рисистої породи розпочалась , коли граф Орлов придбав арабського жеребця Сметанку. Жеребець був досить масивним для своєї породи та водночас дуже витонченим з подовженою спиною (у нього виявилось дев'ятнадцять пар ребр замість звичайних для коня вісімнадцяти). Свою кличку отримав за світло-сіру масть, майже білу, як сметана. Він чудово рухався на всіх аллюрах, включаючи рись. За рік використання, від Сметанки було отримано чотирьох жеребчиків та одну кобилку (1778 рік). Одним з цих жеребців був Полкан I – лінія якого є найважливішою при створенні орловського рисака.

За задумом графа Орлова, нова порода коней повинна бути великою, ошатною, з гармонійною тіло будовою, зручною під сідлом та в упряжці. Однак основною вимогою була жвава, чітка рись, адже коли кінь біжить риссю кінь він довго не втомлюється. В той час жвавих на рисі коней було мало, тому їх дуже цінували. На той період не існувало жодної окремої породи, для якої була б характерна стійка та легка риссю [1, 33].

З метою отримання нової породи схрещували кращих арабських жеребців з великими та масивними кобилами з Данії, Голландії та Англії. Але ці помісі були невдалими. Лише нащадки Сметанки, а саме його кращий син, жеребець сірої масті Полкан I від датської кобили буланої масті, мав бажаний екстер'єр. Полкан був великий та граційним на ходу, володів бажаним стійким рисистим ходом. але мав кілька грубуватих форм. В 1784 році Від нього було одержано жеребця сірої масті Барса I.

Фермерські коні Голландії характеризувались стійкою риссю, тому Орлов почав завозити цих коней з голландської провінції Фрісландії. Кобил з Фрісландії почали схрещувати з арабськими і арабо-датськими жеребцями, в тому числі з Полканом I. В 1784 році від даного схрещування народилися

перші лошата. Серед них був Барс I, сірий в яблуках жеребець (Полкан х голландська кобила). Від інших він відрізнявся великим ростом, гармонійністю та легкістю рухів, правильним ходом та жвавою рисою. Своє ім'я Барс I отримав за великі світлі яблука на сірій масті та був найбільш наближених до запланованого графом типу породи. За 17 років племінної роботи від Барса було одержано велику кількість нащадків, котрі мали досить високу жвавість. Протягом декількох поколінь в Хреново не було жодного коня, який не був би прямим нащадком Барса I [22].

З метою поліпшення ходу та підвищення жвавості серед рисаків завжди проводили змагання або випробування. Серед нащадків Барса I найціннішими виявилися два жеребця: вороний Люб'язний I (Барс I - гніда без клички з Мекленбурга) і сірий Лебідь I (Барс I - Безневинна). Усі лінії сучасних орловських рисаків по мають походження саме від цих двом синів Барса I .

З 1811 року подальшою роботою з орловською рисистою породою займався В.І. Шишкін, котрий широко використовував інбридинг, з метою закріплення необхідних якостей. Завдяки досвіду Шишкіна як селекціонера Хреновські коні набули прекрасних форм, але іноді втрачали масивність і здатність до жвавої рисі. Всі коні, які утримувались на заводі обов'язково проходили випробування на жвавість. Система випробувань і тренувань рисаків включала біга на короткі і довгі (до 20-22 км) дистанції. Тренінг кобил проводять з 3 до 7 років, а жеребців з 3 до 8 років, а інколи і довше [31].

Починаючи з 1830 року орловського рисака почали розводити й в інших кінних заводах, а до середини століття набула широкого розповсюдження. Завдяки орловським рисакам рисистий спорт зародився в Росії, а потім і в Європі, куди їх активно почали вивозили з 1850-1860-х років. У 1869 році на 1609 кінних заводах поголів'я чистопородних орловських рисаків становило 58021, з них 5321 жеребців та 52700 конематок. До 1870-х років орловські рисаки вважалися кращими серед легкозапряжних порід, тому їх почали широко використовувати для поліпшення кінського поголів'я Росії, Західної Європи та США [1].

Орловський рисак поєднав в собі бажані характеристики та якості великого, граційного, та водночас витривалого легкозапряжного коня, який здатний на стійкій рисі везти важкий віз та легко переносити спеку і холод під час роботи. Дана порода стала фаворитом на міжнародних змаганнях та Всесвітніх кінських виставках. Кращими кінними заводами орловських рисаків крім Хреновського, за радянських часів вважалися: Московський, Пермський, Новотомніковський (Тамбовської області), Тульський, Дібрівський (Полтавської області) [19]. Характеристика селекційних ознак відтворного складу орловської рисистої породи наведена в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Характеристика селекційних ознак відтворного складу орловської рисистої породи

Господарство	Характеристика плідників					Характеристика кобил				
	середня жвависть, хв.с	Середні проміри, см				середня жвависть, хв.	Середні проміри, см			
		ВХ	КД	ОГ	ОП		ВХ	КД	ОГ	ОП
Запорізький кінний завод	2.06,5	159	162	181	20,2	2.20,4	158	162	180	19,8
Лозівський кінний завод	2.08,5	162	164	181	20,9	2.20,4	161	164	181	19,9
Дібрівський кінний завод" № 62	2.05,4	162	164	185	20,9	2.17,8	162	163	183	20,2
Лимарівський кінний завод	2.05,9	163	167	185	21,2	2.20,9	158	159	179	19,6
Усього по кінних заводах	2.06,7	161	164	183	20,8	2.11,9	159	162	181	19,9

На сьогоднішній день в орловській рисистій породі є вісім основних ліній. Найбільшою серед яких є лінія Піона - як за кількістю видатних нащадків, так і за їх якістю. На початку XX століття російські кіннозаводчики утримували близько 20 тисяч орловських маток, а вже у пострадянський період в російських кінних заводах залишалося близько 700 чистопородних орловських кобил і 50 жеребців. Сьогодні на іподромних випробуваннях використовують завезених з-за кордону «американців», і вони витісняють не лише орловського, але й російського рисака [18].

Окрім лінії Піона, видатними лініями вважаються Улова, Пілота та Квадрата. Трохи меншою за кількістю представників є лінія Отбоя через синів Сновиди і Корсара. Характеристика генеалогічної структури орловської рисистої породи представлена в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Характеристика генеалогічної структури орловської рисистої породи

Лінія	Жеребці		Кобили		Характеристика роботоздатності коней класу жвавості, хв. с	
	n	%	n	%	2.10	2.05
					n	
Барчука	10	23,8	74	29,2	34	7
Пілота	10	23,8	43	17,0	16	1
Піона	6	14,3	75	29,6	15	2
Отбоя	4	9,5	8	3,2	3	-
Воїна	3	7,1	5	2,0	2	-
Болтіка	2	4,8	7	2,8		
Вєтра	2	4,8	4	1,6		
Ісполнительного	2	4,8	28	11,1	1	
Проліва	2	4,8	8	3,2	1	
Нелінійні	1	2,4	1	0,4		
Успєха -						
Усього	42	100,0	253	100,0	72	10

Основні центри розведення орловської породи знаходяться в Україні та Росії. Провідними кінними заводами в Росії, що займаються чистопородним розведенням орловської породи є Хреновской, Чесменский, Московський, Пермський і Алтайський кінні заводи (з 86 діючих), в Україні - Дібрівський кінний завод.

Орловські рисаки, як правило поступаються в жвавості російським і американським рисакам, для них проводяться закриті призи. Серед них основні - «Приз Барса», «Приз Півонії», «Приз Морського Прибоя», «Приз Відгуку», «Приз Парижа», приз на честь Французької рисистої асоціації,

«Приз Франції» [14]. Рекорди коней орловської рисистої породи наведені в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Рекорди коней орловської рисистої породи

Дистанція	Жвавість	Стать	Рекордист	Походження
2 роки				
1600	2.11,8	Жеребець	Боевік	Крестовий похід-Бейта
	2.11,8	Кобила	Радуга	Уклон-Ролена
3 роки				
1600	2.05,0	Жеребець	Кулон	Уклон-Калька
	2.06,9	Кобила	Щука	Пріказ-Ехо
2400	3.17,0	Жеребець	Раунд	Уклон- Реакція
	3.15,5	Кобила	Бегущая	Уклон-Блеклая
3200	4.39,6	Жеребець	Гордий	Воїн-Гордость
	4.49,1	Кобила	Баллада	Бубенчик-Спільна Біда
4 роки				
1600	2.04,8	Жеребець	Композитор	Пріказ-Команда
	2.05,8	Кобила	Щука	Пріказ-Ехо
2400	3.12,4	Жеребець	Вимпел	Монблан-Волна
	3.10,4	Кобила	Бегущая	Уклон-Блеклая
3200	4.25,7	Жеребець	Шалун	Шатьор-Алгебра
	4.30,0	Кобила	Карамель	Лімоніт-Комбінація
4800	6.59,8	Жеребець	Шпінат	Пріказ-Шіпшіна
	7.16,5	Кобила	Цунамі	Маліновий Звон-Цар-пушка
6400	10.15,7	Жеребець	Реактив	Рубін-Крушіна
Старші				
1600	2.02,1	Жеребець	Афоризм, 1994	Фагот-Арабіка
	2.04,3	Кобила	Ваза,2002	Афоризм-Вздорная
2400	3.10,5	Жеребець	Фламенко, 2000	Пріказ-Фіалка
	3.17,6	Кобила	Ваза,2002	Афоризм-Вздорная
3200	4.21,0	Жеребець	Фламенко, 2000	Пріказ-Фіалка
	4.21,6	Кобила	Капітанша, 1935	Бубенчик-Відродж. Культура
4800	6.50,8	Жеребець	Поступок, 1989	Причал-Порфіра
	6.41,2	Кобила	Капітанша, 1935	Бубенчик-Відродж. Культура

За сучасної селекційної роботи орловські рисаки характеризуються досить великими розмірами та гармонійний розвитком. У них суха, часто груба голова з високо поставленою шиєю. Вони високі в холці, мають широку спину та мускулистий поперек, добре розвинені м'язи та правильно поставлені кінцівки. Характерною ознакою для цих рисаків є висока плодючість, довголіття, добрий норов, а також здатність пристосовуватись до різних умов

утримання. Однак трапляються випадки, коли в коней цієї породи виявляють цибатість, мілкі груди та розкид передніх ніг. У коней сірої масті іноді проявляється меланосаркома. Орловці відносяться до пізньоспілих порід.

За весь період існування породи відмічається підвищення жвавості орловського рисака. Наприкінці 1916 р. дистанцію 1600 м жвавніше за 2.10 біг лише феноменальний жеребець Крепиш (2.08,5), то на початок 2003 р. коней такого класу було виявлено понад 1500, серед них 103 класу 2.05 [6].

Наприкінці минулого століття орловський рисак значно втратив свою популярність, оскільки поступається іншим рисистим породам за жвавистю та скороспілістю. Через те, що кінні заводи втратили ринок збуту племінної продукції, в деяких господарствах не проводять контролю розвитку молодняку, припинили заводське тренування, відбувається зниження жвавості та в певній мірі втрачено тип орловського рисака. Племінне поголів'я маточного складу орловських рисаків зменшилось до критичних розмірів (на кінзаводах України залишилося близько 120 кобил). Головною метою селекційної роботи з орловським рисаком є збереження його існуючого типу, великого зросту, сухої конституції, а також збільшення жвавості та скороспілості [3].

1.2. Порівняльна характеристика жвавості ліній та родин орловської рисистої породи

Збереження стандартів породи як за промірами так і за жвавистю, порівняно з іншими скороспілими породами, сьогодні є головним напрямком селекційного процесу, з метою вирішення економічних питань щодо пристосування даної породи в іподромній індустрії.

Протягом останніх років відмічаються зміни в сфері використання, тому на сьогоднішній день орловських рисаків використовують на іподромних випробуваннях. Ще в минулому столітті якісна оцінка поголів'я орловського рисака проводилась відповідно до вимог відповідних типів: призового, густого та середнього. Лише породних коней, які мали суху конституцію та міцні

кінцівки відносили до призового типу. Основні показники при оцінці конкурентоздатності на іподромних випробуваннях орловських рисаків – це встановлення скороспілості в поєднанні зі жвавистю на дистанції 1600, 3200 та 4800 м. Згідно правил випробування коней рисистих порід у віці 2-10 років на іподромах України, найвищу жвависть визначають під час призів [6].

Коней орловської рисистої породи часто використовують в рисистих перегонах, класичних видах кінного спорту, а також для поліпшення робочих якостей коней місцевих порід. Тому збереження генетичного потенціалу та удосконалення коней даної породи є дуже важливим для України.

Встановлено, що коні орловської рисистої породи, які відносяться до класу 2.05 на 67,3% є чистопородними. Породність жеребців плідників класу 2.05 наведена в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4.

Породність жеребців плідників класу 2.05

Лінія	Всього рисаків в класі 2.05		в тому числі потомки жеребців							
			чистопородних орловських		чистокровних верхових		стандартбредних		російських рисистих	
	гол.	%	гол.	%	гол.	%	гол.	%	гол.	%
Піона	79	35,1	46	57,5	26	32,5	8	10,0	-	-
Пілота	49	22,2	36	72,0	8	16,0	6	12,0	-	-
Болтіка	25	11,1	14	53,8	5	19,2	7	26,9	-	-
Отбоя	18	7,6	15	88,0	2	12,0	-	-	-	-
Проліва	16	7,1	5	31,3	7	43,7	-	-	4	25,0
Барчука	15	6,7	15	100,0	-	-	-	-	-	-
Воїна	9	4,0	8	88,9	1	10,1	-	-	-	-
Ветра	6	3,1	7	100,0	-	-	-	-	-	-
Успеха	5	2,2	5	100,0	-	-	-	-	-	-
Корешка	2	0,9	2	100,0	-	-	-	-	-	-
Всього										
гол.	224	-	153	-	49	-	21	-	4	-
%	-	100	-	67,3	-	21,6	-	9,3	-	1,8

Дані таблиці свідчать про те, що в другій половині ХХ ст. в селекційній роботі з породою використовували ввідне схрещування орловської рисистої породи з чистокровною верховою та американською стандартбредною породами.

До особливостей орловської рисистої породи також відносять скороспілість, котру визначають за віком встановлення рекорду. На початку створення породи дана характерна ознака не бралась до уваги, оскільки за мету було поставлено отримати коней запряжного типу [26]. Вік встановлення рекордної жвавості жеребцями класу 2.05 наведені в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5.

Вік встановлення рекордної жвавості жеребцями класу 2.05

Лінія	Голів	Середній вік встановлення рекорду, років	Лінія	Голів	Середній вік встановлення рекорду, років
Піона	79	5,58	Барчука	15	5,67
Пілота	49	5,64	Воїна	9	5,78
Болтіка	25	5,82	Ветра	6	5,86
Отбоя	18	6,18	Успеха	5	6,60
Проліва	16	5,38	Корешка	2	5,50

Орловські рисаки характеризуються пізньозпілістю, що особливо помітно в порівнянні з американською стандартбредною. Однак є винятки. Вищі показники скороспілості відмічені у представників лінії Проліва, що ймовірно пов'язано з наявністю в родовах крові стандартбредного рисака, зокрема жеребців Колдуна і Десанта. Встановлений позитивний вплив ввідного схрещування з використанням жеребця-плідника Білл Гановера з орловськими кобилами ліній Піона та Болтіка, що підтверджується зниженням віку встановлення рекорду до 5-5,2 років.

Встановлено, що всі жеребці-плідники орловської рисистої породи вітчизняної селекції відносяться до 9 ліній. До найбільших за чисельністю відносять лінії Піона, Пілота та Барчука. Головною селекційною ознакою жеребців є проміри (висота в холці, коса довжина тулуба, обхват грудей, обхват п'ястка), за якими визначають ріст та розвиток тварин. Оцінка жеребців-плідників, які відносяться до різних ліній проводиться за загальноприйнятими методиками оцінки ознак, з подальшим встановленням суми рангів за окремими групами ознак [29]. Основні проміри жеребців орловських рисаків наведені в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6.

Основні промірів жеребців в залежності від лінійного походження

Лінія	Середні проміри				Сума
	висота в холці, см	коса довжина тулуба, см	обхват грудей, см	обхват п'ястка, см	
Ісполнительного	161,0	136,0	185,0	20,3	24
Воїна	165,5	170,0	189,0	23,0	5
Пілота	160,9	163,3	184,2	20,7	20
Болтіка	162,0	165,0	183,0	21,4	18
Піона	160,0	164,1	183,6	20,8	24
Отбоя	165,5	167,3	186,5	21,4	9
Барчука	163,7	167,1	188,6	20,8	12
Ветра	159,0	166,0	193,0	21,0	16
Проліва	160,5	166,0	182,5	21,0	22
По всьому поголів'ю	161,9 ±3,42	165,0 ±3,58	185,3 ±4,42	20,95 ±0,75	

Найвищі показники за рангом (тобто за сумою основних промірів мали жеребці, котрі відносяться до ліній Воїна та Отбоя, в той час, як найнижчі рангові показники мали представники ліній Пілота та Піона. В племінному конярстві характеристика якісного складу породи проводиться за такою структурою, як лінії та родини. На сьогоднішній день в науковій літературі опубліковано достатню кількість досліджень стосовно ліній орловського рисака, тоді як про родини написано мало.

При порівнянні особливостей родин сучасного племінного ядра, можливо не лише проаналізувати структурні одиниці породи, але й підвищити рівень селекційно-племінної роботи, що є досить важливим в умовах сьогодення. Якісна та кількісна структура племінного поголів'я є відображенням генетичного потенціалу породи та її подальшого розвитку. Відомо, що чим більша генеалогічна структура породи, тим вища можливість ефективної селекції. Одночасно з цим широке розгалуження генеалогії поголів'я не є підтвердженням генетичного потенціалу породи. Генеалогічна структура являється комплексом селекційно-генетичних параметрів, тому

досить важливим є підтримання необхідної кількості структурних одиниць в породі та чисельності тварин у них. В конярстві загальноприйнято, що для успішного ведення селекційно-племінної роботи в породі повинно нараховуватись не менше 6 ліній, а в кожній з них не менше 6-10 представників, та 6 родин, з не менш ніж 6 представницями від кожної [27].

За даними порівняльного аналізу генеалогічної структури орловської рисистої породи відомо, що в умовах сьогодення розподіл за кількістю представниць в родинах є нерівномірним (табл. 1.7.).

Таблиця 1.7

Генеалогічні маточні формування орловської рисистої породи

Родина	Запорізький	Дібрівський	Шахтар	Лозівський	Лимарівський	Сумський
Племінні кобили, голів	33	42	40	24	21	12
13547 Бухти	5		2	3		
12620 Конвенції	4		2			
9608 Левиці	6			2		
10019 Пікантної	2	2	3			
Утопії	4					
4000 Румби	7	5	3			
Дездемони	2					
010572 Чудної	2	1	2	3		
14139 Крестниця	1			2		
Подруги		3				
Валюти		5				
10680 Аїди		7	1			
8199а Барвіхи		1	1	1		
5566 Дані		4				
550 а Лігії		1			3	
6508 Ксантіпи		7	1			
Паніки		1				
Кубані				2		1
825 Приманчивої			7			2
Капелі			1		4	
Капелі			4			
8479 Вікторини			2			
5257 Весни		1	1			
Карти				4		
5122 Бурлачки		1				
3574 Каватіни				1		1
3243 Двіни					6	
0468 Кадетки				2		
11428 Лопані					1	
11849 Трелі					3	
10299 Смородини						1
4395 Премії					3	
313 Забубенної						1
Лапки						1

Представниць деяких родин вирощують в декількох кінних заводах одночасно, і вони мають значну перевагу за чисельністю. До них відносяться родини: Румби, Бухти, Барвіхи, Пікантної. Одночасно з цим виявлені родини, які представлені в окремих кінних заводах та мають недостатню кількість поголів'я для ефективної селекції. Наприклад, раніше добре відома родина Забубенної продовжує своє існування через єдину представницю Зємляніку в Сумському кінному заводі. Також на даному заводі займаються вирощуванням 5-ти родин, котрі мають молочисельний племінний склад. До них відносяться родини Магнолії, Приманчивої, Кубані, Смородини, Каватіни.

Дібрівський кінний завод є першим заводів, котрий спеціалізувався на розведенні коней орловської рисистої породи. Племінне поголів'я орловських рисаків відноситься до старих та водночас відомих родин: Ксантипи, Аїди, Румби, Дані, Барвіхи, Бурлачки, Подруги, Пікантної, Паніки, Лігії, Весни, Чудної, Валюти. Взагалі на заводу займаються розведенням 13-ти родин. Найбільшу кількість представниць мають родини Ксантипи і Аїди – по 7 голів та Валюти і Румби – по 5 голів [32].

В Запорізькому кінному заводі диференційовано 8 родин: Бухти, Румби, Пікантної, Конвенції, Левиці, Утопії, Дездемони, Чудної. Найчисельнішою є родина Румби, що нараховує 7 представниць в племінному складі. Родини Левиці та Бухти відповідно налічують по 6 та 5 голів.

На кінному заводі «Шахтар» вирощують кобил, які належать до 14 родин: Румби, Приманчивої, Аїди, Пікантної, Бухти, Лазурі, Барвіхи, Весни, Вікторини, Чудної, Капелі, Конвенції, Ксантипи. Найчисельнішою є родина Приманчивої - 7 представниць. Лозівський кінний завод вирощує кобил, які належать до дев'яти родин. За кількістю представниць переважають родини Чудної, Карти та Бухти. В племінному складі Лимарівського кінного заводу налічуються представниці шести родин: Двіни, Капелі, Лопані, Лігії, Трелі та Премії-Пеночки. В Запорізькому кінному заводі племінне поголів'я кобил відноситься до восьми родин. Родина Румби налічує 7 представниць, Левиці -

6 та Бухти - 5 голів. Сумський кінний завод займається розведенням семи роди, однак вони малочисельні

Різний розподіл за чисельністю представниць в родинах зумовлює зникнення малочисельних родин із племінного складу породи. Це пов'язано з тим, що від родин з більшою чисельністю поголів'я в подальшому більше шансів отримати високоцінних нащадків.

Важливою ланкою селекційно-племінної роботи в орловській рисистій породі є оцінка екстер'єру існуючого поголів'я. За даними Супрун О. І. встановлено, що розвиток тілобудови характеризує фізіологічну діяльність організму та напрямок продуктивності [35]. Також відомий взаємозв'язок показників екстер'єру з міцністю конституції (табл. 1.8.).

Таблиця 1.8

Проміри племінного маточного складу різних кінних заводів

Родина	Запорізький	Дубрівський	Шахтар	Лозівський	Лимарівський
Висота в холці, М±m, см	158,2±0,58	161,4±0,50	163,5±0,49	161,6±0,69	158,5±0,70
Стандартне відхилення, см	3,34	3,25	3,09	3,54	3,22
Коефіцієнт варіації, %	2,11	2,02	1,89	2,19	2,03
Коса довжина тулуба, М±m, см	163,7±0,95	163,7±0,61	168,6±0,63	164,9±0,74	160,5±0,88
Стандартне відхилення, см	5,43	3,93	4,03	3,78	4,01
Коефіцієнт варіації, %	3,32	2,41	2,39	2,29	2,49
Обхват грудей за лопатками, М±m, см	180,5±0,72	184,5±0,68	196,9±1,17	181,5±0,67	179,4±1,27
Стандартне відхилення, см	4,14	4,44	7,47	3,43	5,83
Коефіцієнт варіації, %	2,29	2,40	3,79	1,89	3,25
Обхват п'ястка, М±m, см	19,8±0,11	20,2±0,08	21,1±0,10	20,0±0,10	19,8±0,09
Стандартне відхилення, см	0,65	0,52	0,66	0,53	0,4
Коефіцієнт варіації, %	3,28	2,59	3,14	2,68	2,03
Племінне поголів'я	33	42	40	26	21

За основними промірами (висота в холці, коса довжина тулуба, обхват грудей та обхват п'ястка) маточний склад кінного заводу «Шахтар» мав найвищі показники, а Запорізький кінний завод найнижчий. Представниці кінного заводу «Шахтар» мають досить рівномірні показники за певними промірами, такими як висотою в холці та косою довжиною тулуба

В орловській рисистій породі розбіжність показників за висотою в холці складає близько 2 %, за косою довжиною тулуба – 2,5–3,0%. В Запорізькому кінному заводі була відмічена найвища мінливість за косою довжиною тулуба та обхватом грудей. Найбільш консолідованим поголів'ям за вищесказаними показниками являється маточний склад Лозівського кінного заводу [36].

Одночасно з оцінкою екстер'єру важливими селекційними якостями є роботоздатність і відтворна функція. Головними показниками, за якими визначають роботоздатність є: середній показник жвавості маточному складу заводу, середній показник жвавості по родині заводу, середній показник жвавості родини (порівнюючи представниць однієї родини, котрі зустрічаються різних кінних заводах). За результатами аналізу роботоздатності племінного маточного поголів'я різних кінних заводів встановлено, що найвища жвавість відмічається у кобил Лозівського кінного заводу, а найнижча у Лимарівського кінного заводу (табл. 1.9.).

Таблиця 1.9

Роботоздатність кобил різних кінних заводів

Родина	Запорізький	Дубрівський	Шахтар	Лозівський	Лимарівський
Середнє арифметичне значення, секунд	138,92±1,26	139,38±1,65	144,09±1,55	137,30*±1,12	150,60*±13,78
Стандартне відхилення, секунд	7,23	10,67	9,83	5,48	3,01
Коефіцієнт варіації, %	5,21	7,66	6,82	3,99	9,15
Племінне поголів'я	33	42	40	24	21

Встановлено, що племінне поголів'я орловської рисистої породи, яке зосереджене на шести кінних заводах України налічує 153 представниць, які відносяться 40 генеалогічних маточних груп. Родини Бухти, Румби та Приманчивої є найбільшими за чисельністю в даній породі. Головною проблемою неможливості ефективної селекційної роботи є нерівномірний розподіл чисельності поголів'я в родинях. В умовах сьогодення існують родини, чисельність представників яких становить 15 голів, а поряд з ними родини які мають 2 або навіть 1 представниць. До родин з критичним показником чисельності поголів'я відносять - Дездемони – 2 представниці, Кадетки - 2 представниці та Лапки – 1 представниця. Нажаль до малочисельних відносяться й видатні родини, які мали значний вплив на процес розвитку орловської рисистої породи через нащадків-рекордистів [16].

Розведення коней за лініями та родинями є важливою ланкою селекційно-племінної роботи в конярстві. Цей метод забезпечує регулювання генеалогічної структури породи та дозволяє ефективно відбирати та підбирати племінних жеребців-плідників та конематок, з метою поліпшення якості нащадків. Головним елементом при селекційній роботі з лініями є відбір нащадків-поліпшувачів для продовження генеалогічної структури. Поряд з цим обов'язково проводиться аналіз вдалих лінійних поєднань та їхнього фенотипового прояву. Ефективність розведення «у собі» в значній мірі залежить від якості генетичного потенціалу ліній які поєднані [34].

Використання однотипового підбору сприяє однорідному прояву бажаних якостей, однак одночасно з цим відмічається пригнічення інших. Для запобігання даного ефекту використовують підбір тварин, в яких виявленні неспоріднені якості. Даний спосіб дозволяє отримати прояв бажаних селекційних ознак. Для ефективності ведення чистопородного розведення є використання кроси ліній, які попередньо відібрані за комбінаційною здатністю. Ефект гетерозису при розведенні «у собі» визначаються різноманітністю спадковості поєднаних кросів, що дають нове поєднання.

Ефективність поєднання ліній за певними селекційними ознаками залежить від різноманітності генеалогічної структури, які зумовлюють поєднання комбінаційної здатності. При поєднанні міжлінійних кросів спадкова основа збільшується, розширюючи при цьому частоту варіацій. На розвиток нового організму впливає не тільки спадковість батьків, але й специфіка їх поєднання. Високі показники жвавості можуть мати представники високого селекційного класу, які мають відоме походження та ідеальну трен підготовку. Рекорди коней орловської рисистої породи в залежності від походження наведені в таблиці 1.10.

Таблиця 1.10

Встановлені рекорди коней орловської рисистої породи в залежності від походження

Кличка	Пожиттєвий рекорд	Вік, років	Лінія батька	Лінія матері	Походження		Рік встановлення	Дистанція, м	Рекорд
					батько	мати			
Пафос	2.13,9	2	Піона	Проліва	Фліпер	Призова	1992	1600	2.13,9
Формула 1	2.13,4	2	Барчука	Піона	М.Звон	Феба	2004	1600	2.13,4
Кулон	2.05,0	3	Барчука	Болтіка	Уклон	Калька	2005	1600	2.05,0
Щука	2.06,9	3	Пілота	Піона	Пріказ	Феба	2003	1600	2.06,9
Раунд	2.07,8	3	Барчука	Пілота	Уклон	Реакція	2007	2400	3.17,0
Щука	2.06,9	3	Пілота	Піона	Пріказ	Феба	2003	2400	3.18,0
Композитор	2.04,8	4	Пілота	Барчука	Пріказ	Команда	2002	1600	2.04,8
Щука	2.05,8	4	Пілота	Піона	Пріказ	Феба	2004	1600	2.05,8
Шалун	2.06,7	4	Барчука	Піона	Шатьор	Алгебра	2003	2400	3.14,5
Бегущая	3.10,4	4	Барчука	Болтіка	Уклон	Бльоклая	2007	2400	3.10,4
Шалун	2.06,7	4	Барчука	Піона	Шатьор	Алгебра	2003	3200	4.25,7
Карамель	4.30,0	4	Вітра	Отбоя	Лімоніт	Комбінація	1991	3200	4.30,0
Шпінат	2.07,5	4	Пілота	Барчука	Пріказ	Шипшина	2006	4800	6.59,8
Золушка	2.07,3	4	Барчука	Піона	Уклон	Забава	2009	4800	7.00,0
Афорізм	2.02,1	6	Піона	Проліва	Фагот	Арабіка	2000	1600	2.02,1
Ваза	2.04,3	5	Піона	Ісполнітельного	Афорізм	Вздорная	2007	1600	2.04,3
Фламенко	3.10,5	6	Пілота	Вітра	Пріказ	Фіалка	2006	2400	3.10,5
Ваза	2.04,3	5	Піона	Ісполнітельного	Афорізм	Вздорная	2007	2400	3.17,6
Фламенко	3.10,5	6	Пілота	Вітра	Пріказ	Фіалка	2006	3200	4.21,0
Махачкала	2.11,2	5	Барчука	Проліва	Чудний	Москвичка	2001	3200	4.32,2
Махачкала	2.11,2	5	Барчука	Проліва	Чудний	Москвичка	2001	4800	7.38,0
Поступок	2.06,8	9	Ісполнітельного	Піона	Причал	Порфіра	1998	4800	6.50,8

1.3. Динаміка рекордів коней орловської рисистої породи

Рисисті випробування – це не лише один з видів кінного спорту, але й є головним моментом в племінній роботі рисистих порід. Випробування коней орловської рисистої породи проводять як на заводських, так і на державних іподромах (Київський, Харківський, Одеський). На іподромних випробуваннях здійснюється основний етап селекційно-племінної – оцінка роботоздатності поголів'я, що дозволяє удосконалювати необхідні показники якості коней в наступних поколіннях: жвавистість та витривалість.

Встановлення рекордистів державного значення, поліпшення спортивного і фермерського конярства є головним підсумком відбору коней за результатами іподромних випробувань. Якість коней визначають за встановленням рекорду, кількістю отриманих призових місць у традиційних змаганнях та результати жвавості, встановлені під час випробувань. Рекорд є найвищим досягненням, показаним в якому-небудь виді діяльності. У конярстві встановлюють світові, олімпійські, європейські, національні, абсолютні, індивідуальні та позитивні рекорди. Суддівська колегія фіксує рекорд спираючись на правила змагань та відповідні правила реєстрації рекордів. Затверджує рекорд офіційна організація «федерацією з кінного спорту» [30].

Реєструють рекорди незалежно від зайнятого призового місця: окремо для жеребців і кобил у віці 2, 3, 4 роки та старшому віці. Для коней у віці 2 і 3 роки реєструють лише рекорди встановлені в заїзді по загальній доріжці. Це є найкращий час показаний під час бігу на різні дистанції від 1600 до 4800 м. Випробування на встановлення рекордів дають можливість встановити максимальну жвавистість коней і забезпечують розвиток галузі конярства.

Одночасно з абсолютними рекордами жвавості в породі фіксуються рекорди на різні дистанції, встановлені в межах іподрому іподромі. В Україні існує три державні іподроми, котрі призначені для випробування рисистих коней: Київський, Одеський, Харківський.

Починаючи з 2-річного віку випробування коней на іподромі проводять лише на дистанцію 1600 м. На біговій доріжці жеребці і кобили змагаються разом, без розподілу за статтю, однак встановлені рекорди фіксуються окремо. Це обумовлено тим, що змагаючись з жеребцями, кобили зазвичай показують вищий особистий результат, ніж при змаганні у спеціальних призах, призначених для кобил [20].

За останні 13 років на Київського іподрому був встановлений новий рекорд на дистанцію 1,6 км жеребцем бумерангом у дворічному віці (табл.1.11.)

Таблиця 1.11.

Рекорди жвавості коней орловської рисистої породи встановлені на дистанцію 1600 м (Київського іподрому)

Рік	Вік, стать					
	2		3		4	
	Ж	К	Ж	К	Ж	К
2000	Пафос 2.13,9	Лужайка 2.15,0	Переполах 2.05,7	Ізбранніца 2.08,9	Базальт 2.06,3	Ізбранніца 2.07,2
2001	2.13,9	2.15,0	2.05,7	2.08,9	2.06,3	2.07,2
2002	2.13,9	Щука 2.14,6	2.05,7	2.08,9	Композитор 2.04,8	2.07,2
2003	2.13,9	Формула 2.13,4	2.05,7	Щука 2.06,9	2.04,8	Щука 2.05,8
2004	2.13,9	2.13,4	Кулон 2.05,0	2.06,9	2.04,8	2.05,8
2005	2.13,9	2.13,4	2.05,0	2.06,9	2.04,8	2.05,8
2006	2.13,9	2.13,4	2.05,0	2.06,9	2.04,8	2.05,8
2007	2.13,9	2.13,4	2.05,0	2.06,9	2.04,8	2.05,8
2008	2.13,9	2.13,4	2.05,0	2.06,9	2.04,8	2.05,8
2009	2.13,9	2.13,4	2.05,0	2.06,9	2.04,8	2.05,8
2010	2.13,9	Злагода 2.11,2	2.05,0	2.06,9	2.04,8	2.05,8
2011	Бумеранг 2.13,0	2.11,2	2.05,0	2.06,9	2.04,8	2.05,8
2012	2.13,0	2.11,2	2.05,0	2.06,9	Корифей 2.03,5	2.05,8

Жеребець Бумеранг побив рекорд на 0,19 секунд, який був встановлений в 1992 році Пафосом (Фліппер – Призова). У 2002 році кобила Щука у віці 2 роки встановила рекорд (2.14,6) на дистанцію 1600 м, однак у наступному році кобила Формула перевершила встановлену жвавистість на 0,12 секунди. Даний рекорд тримався 7 років. У 2010 році його побила Злагода з показником жвавості 2.11,2.

У віці три роки кобила Щука (2003 рік) побила два рекорди Ізбранниці на відстань 1600 м та 2400 м, котрі були встановлені ще в встановлені ще в 1997 та 1998 роках. Рекорд жвавості для кобил трирічного віку на Київському іподромі (1600 м) залишається незмінним протягом 10 років та становить 2.0,69. Кобила Спортивна у 2012 році перевершила задовго встановлений рекорд (9 років) Щуки для трирічного віку на дистанцію 2400 м. В наступному році Щука у віці 4-х років встановила новий рекорд на дистанцію 1600 м - 2.05,8 секунди [12].

Жеребець Композитор у чотирирічному віці (2002 рік) пройшов дистанцію 1600 м за 2.04,8, встановивши новий рекорд, який тримався десять років. Даний рекорд побив орловський жеребець Корифей (2012 рік) подолавши відстань м за 2.0,35 секунди. У старшому віці кобила Ваза (2008 рік) перевершила найбільшдовготривалий рекорд для кобил на відстань 1600 м (встановлений Вдумчивою у 1976 році). Різниця показника жвавості між двома рекордами становила 0,32 с. Даний рекорд зберігається досі. Також у віці старше 4-х років жеребець Раунд побив довготривалий рекорд на дистанцію 1600 м, який більше 10 років був закріплений за знаменитим жеребцем Афоризмом (Фагот – Арабіка).

Починаючи з 3-х років рясаків орловської породи на Київському іподромі випробовуються на довшу дистанцію – 2400 м. У 2003 році рекорд для жеребців на дистанцію 2400 м встановив Експорт із результатом 3.17,7 секунди (табл. 1.12).

Таблиця 1.12.

**Рекорди жвавості коней орловської рисистої породи встановлені на
дистанцію 2400 м (Київський іподром)**

Рік	Вік, стать					
	3		4		Старший вік	
	Ж	К	Ж	К	Ж	К
2000	Памфлет 3.20,9	Ізбранніца 3.22,6	Рапорт 3.14,6	Беспа 3.15,4	Іппік 3.10,6	Зефира 3.20,2
2001	3.20,9	3.22,6	3.14,6	3.15,4	3.10,6	3.20,2
2002	3.20,9	3.22,6	3.14,6	3.15,4	3.10,6	3.20,2
2003	Експорт 3.17,7	Щука 3.18,0	Шалун 3.14,5	3.15,4	3.10,6	3.20,2
2004	3.17,7	3.18,0	3.14,5	3.15,4	3.10,6	3.20,2
2005	3.17,7	3.18,0	3.14,5	3.15,4	3.10,6	3.20,2
2006	3.17,7	3.18,0	3.14,5	3.15,4	Фламенко 3.10,5	3.20,2
2007	3.17,7	3.18,0	3.14,5	3.15,4	3.10,5	3.20,2
2008	Раунд 3.17,0	3.18,0	3.14,5	Бегущая 3.10,4	3.10,5	Ваза 3.17,6
2009	3.17,0	3.18,0	3.14,5	3.10,4	3.10,5	3.17,6
2010	3.17,0	3.18,0	3.14,5	3.10,4	3.10,5	3.17,6
2011	3.17,0	3.18,0	Журналіст 3.14,3	3.10,4	3.10,5	3.17,6
2012	3.17,0	Спортивна 3.17,6	3.14,3	3.10,4	3.10,5	3.17,6

Абсолютною рекордисткою в орловській рисистій породі залишається кобила Вдумчивая, котра у віці старше 4-х років показала жвавість 2.04,9 на відстань 1600 м. Рекордистом серед жеребців вважається Іппік. Кобила Квінта є абсолютною рекордисткою на дистанції 2400 та 3200 м. для коней чотирирічного віку. Її результат на дистанцію 2400 м. становить 3.10,3 с, а на дистанцію 3200 м. – рекорд становить 4.21,5с. Абсолютний рекорд для орловських рисаків старшого віку на дистанцію 2400 м залишається за Іппіком – 3.02,5с [9].

Використання рекордистів змагань на іподромах в селекційно-племінній роботі дозволяє отримати більшу чисельність нащадків з високим класом жвавості, що є важливим селекційним завданням в конярстві. Саме тому

досить важливим є встановлення закономірності появи визначних представників в породі у тих чи інших структурах породи, лініях, родинх споріднених групах. Так, згідно даними І.О. Супрун встановлено, що найчастіше рекордистами за є представники лінії Піона та Барчука по – 8 нащадків, 7 нащадків –рекордистів в лінії Пілота (табл. 1.13).

Таблиця 1.13.

Походження коней, що встановили рекорди жвавості

Кличка	Кількість встановлених рекордів	Батько	Мати	Лінія
Щука	4	Приказ	Феба	Пілота (7)
Переполах	1		Пума	
Експорт	1		Ехо	
Фламенко	2		Фіалка	
Композитор	1		Команда	
Рапорт	1	Переполах	Рапіра	Барчука (8)
Спортивна	1	Опер	Сахароза	
Кулон	1	Уклон	Калька	
Раунд	2		Реакція	
Бегущая	1		Бльоклая	
Золушка	1		Забава	
Бумеранг	1	Малиновий Звон	Бейжа	
Формула	1		Феба	
Махачкала	1	Чудний	Москвічка	Піона (8)
Шалун	2	Шатьор	Алгебра	
Пафос	1	Фліпер	Призова	
Памфлет	1		Призова	
Зефіра	1		Забота	
Злагода	1	Афоризм	Засолка	
Ваза	2		Вздорная	
Афоризм	1	Фагот	Арабіка	
Беспа	1	Піон	Біографія	Вітра
Перепон	1	Помпей	Побежка	
Лужайка	1	Жакоп	Лапка	
Карамель	1	Лімоніт	Комбінація	Проліва
Ізбранніца	3	Борт	Інфра	
Вдумчивая	1	Успех	Верба	Успеха
Журналіст	1	Ібрагім	Жар-Птиця	Отбоя
Іппік	2	Персид	Іфігенія	

РОЗДІЛ 2

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Характеристика господарства

Аналіз організації вирощування молодняку коней орловської рисистої породи високого класу жвавості проводили в Дібрівському кінному заводі №62, котрий розташований у селі Дібрівка, Миргородського району, Полтавської області. Дане господарство спеціалізується на розведенні племінних коней, м'ясному і молочному скотарстві та вирощуванні зернових і технічних культур.

З самого початку своєї діяльності Дібрівський кінний завод спеціалізується на вирощуванні племінних коней рисистих порід – орловської та російської. В подальшому додатково почали розводити новоалександрівську ваговозну породу коней.

Збереження унікального типу породи є головним завданням селекційно-племінної роботи з орловським рисаком, а саме міцність конституції, гармонійність складу, нарядний екстер'єр, та найважливіше – підвищення жвавості. Для селекційної роботи з російським рисаком характерне прилиття крові американської стандартбредної для покращення породних якостей. Саме тому представники російської рисистої породи мають міцну конституцію, високу жвавість та витривалість, а також невибагливі до умов утримання. На Дібрівському кінному заводі конематки мають найвищі показники жвавості, серед інших заводів, оскільки тут налічується найбільша частка кобил високого класу жвавості 2.05 і жвавіше.

Вирощування в ДП ДКЗ№62 рисистих та ваговозні породи коней дає можливість одержувати різні види продукції конярства, а саме: вирощування і реалізація племінного молодняку коней, виробництво кобилячого молока і кумису та м'ясне конярство. Оскільки Дібрівський кінний завод № 62 посідає одне з перших місць серед змагань різного класу, конярству в даному господарстві приділяється велика увага і працюють з тваринами лише

досвідчені і кваліфіковані майстри. Кількісні та якісні показники з конярства зображені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Кількісні і якісні показники у тваринництві з конярства

Показники	Російська рисиста			Орловська рисиста			Новоолександрівський ваговоз		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Поголів'я коней на початок року, усього голів	96	92	74	122	119	97	56	59	52
у тому числі: жеребців-плідників	3	2	2	3	3	3	2	1	3
конематок	33	32	31	32	33	32	28	28	28
молодняку	60	58	5	87	83	11	26	30	1
Чистопородних коней	96	92	74	122	119	97	56	59	52
з них: жеребців-плідників	3	2	2	3	3	3	2	1	3
конематок	33	32	31	32	33	32	28	28	28
Класу «еліта»	32	32	33	35	35	35	27	31	28
Одержано лошат, голів	7	18	11	17	25	3	21	20	28
Вихід лошат на 100 конематок, голів	55	59	55	68	75	68	73	72	57

З даних таблиці 2.1. встановлено, що протягом останніх років поголів'я коней всіх порід має тенденцію до зниження. Загальна чисельність поголів'я коней орловської рисистої породи на кінець 2021 року становило 97 голів, що порівняно з 2019 роком менше на 25 голів або 18,5%. Найбільш різке скорочення відмічено молодняку коней на 76 голови або 87,4%. Подібний стан поголів'я встановлений і в російській рисистій породі.

Дібрівський кінний завод займається вирощуванням великої рогатої худоби та свиней. Велика рогата худоба представлена українською чорно-рябою молочною породою, свинарство у господарстві представлено вирощуванням свиней великої білої породи. Кількісні і якісні показники по тваринництву представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Кількісні і якісні показники по тваринництву

Назва сільськогосподарських тварин	2019	2020	2021	% до 2019 року
Всього ВРХ	406	407	435	+6,9
В т.ч. корів	195	200	138	-31
Обсяг виробництва молока, ц	12613	12975	12604	-2,9
Отримано телят , гол.	169	182	197	+8,2
Всього свиней	329	388	325	-16,2
Основних свиноматок	73	77	92	+19,5
Одержано приплоду поросят	2185	2163	2794	+29,2
Кількість бджолосімей	100	100	100	0
Обсяг виробництва меду, кг	971	848	1030	+21,5

З вище наведеної таблиці встановлено, що загальне поголів'я великої рогатої худоби збільшилось на 6,9% або на 28 голів та кількість отриманих телят на 8,2% або на 15 голів. Однак було відмічено різке зниження чисельності корів на 31% та зменшення обсягу виробництва молока на 2,9% або на 371 ц. Аналізуючи галузь свинарства можна сказати, на кінець 2021 року в господарстві утримувалось 325 голів свиней, що порівняно з попереднім роком менше на 16,2 % або 63 голови. Кількість основних свиноматок та одержаного приплоду від них збільшилось на 19,5% або 15 голів та 29,2% або 631 голову відповідно.

Кількість бджолосімей протягом останніх трьох років залишається незмінною, та становить 100 голів. Однак обсяг виробництва меду у 2021 році вищий на 21,5% або 182 кг та 6,1% або 59 кг відповідно до 2019 та 2018 років.

З виробничих будівель на території заводу розміщенні 4 стайні на 121 денник для племінних маток, 3 стайні на 120 денників для молодняку, що знаходяться у тренвідділенні, 1 стайня на 10 голів для жеребців-плідників та 1 стайня на 72 денника для відлучених лошат. Одна із маточних стаєнь має парувальну залу. Збудований іподром із доріжкою на 1600 метрів і трибуною,

встановлені 3 водилки для крокових робіт молодняку. Біля тренвідділення зовсім недавно збудовано стайню на 40 денників – це кінноспортивна школа, яка спеціалізується на конкурі і виїзді. Всі будівлі які зведені давно підтримуються в належному стані. Велика площа пасовищ навколо заводу дають змогу випасати табуни маточного складу з лошатами, а також молодняк при груповому тренінгу.

Для ефективного ведення галузі конярства в господарстві велика увага в приділяється виробництву і заготівлі кормів. Організація кормової бази розпочинається з розробки кормового плану, котрий являє собою науково-обґрунтований розрахунок потреби тварин в кормах. При даних розрахунках враховують кількість поголів'я та продуктивні якості великої рогатої худоби, свиней і коней господарства.

Продуктивність молочного стада в зимовий період в значній мірі залежить від кількості і якості заготовленого корму, тому в господарстві велику увагу приділяють заготівлі силосу з кукурудзи. Влітку велике значення має використання зеленого конвеєра, оскільки його складові є основою літнього раціону коней та великої рогатої худоби. В годівлі свиней до раціону в основному входять концентровані корми з додаванням в літній період зеленої маси, а в зимовий – буряку.

Для зберігання сіна (тюковане та в рулонах) на території господарстві обладнані спеціальні навіси, для силосу і сінажу - наземні траншеї. В господарстві є власний млин та олійниця, що забезпечує господарство (тваринництво) концентрованими кормами і відходами олійної промисловості – макухою.

РОЗДІЛ 3

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОЩУВАННЯ КОНЕЙ ОРЛОВСЬКОЇ РИСИСТОЇ ПОРОДИ В УМОВАХ ДКЗ №62

3.1. Технологія вирощування рисистих коней

3.1.1. Вирощування лошат рисистих порід

В перші три тижні після народження лошат, основним їх кормом є молоко матері. Середньодобові прирости рисистих лошат до місячного віку становлять від 1000 до 1300 г, тому якщо конематка має низьку молочність, лошат обов'язково підгодовують коров'ячим молоком. Організацію підгодовівлі лошат проводять не лише для підтримки росту та розвитку молодого організму, але й для зниження дії стрес факторів в період відлучення та переходу на самостійне харчування. Для розрахунку об'єму підгодовівлі використовують такі дані як: молочність конематок, породність, племінну цінність та індивідуальні особливості лоша [2]. Потреба лошат у поживних речовинах наведена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Потреба лошат у поживних речовинах, гол./добу

Вік лошат, міс	Енергетична цінність, МДж	Перетравний протеїн, г	Кальцій, г	Фосфор, г
0-1	34,1	450	18	14
1-2	43,5	500	18	15
2-3	53,3	546	17	15
3-4	59,2	535	17	15
4-5	64,3	522	16	15
5-6	68,3	510	16	15

У віці одного місяця, лошатам починають згодовувати концентровані корми (в основному овес) в кількості 100-500 г на добу, з поступовим збільшенням до 3,5-4 кг плющеного зерна чи спеціального комбікорму. Підгодовівлі лошат на Дібрівському кінному заводі №62 приділяють досить

велику увагу, оскільки без правильної її організації, особливо в другій половині підсисного періоду, лошата можуть відставати у розвитку.

Для підгодівлі лошат у денниках облаштовують окремі годівниці. Привчання лошат до поїдання вівса проводять поступово, починаючи з 100 г на добу з таким розрахунком, щоб кожна даванка повністю була з'їдена. Третю частину вівса замінюють пшеничними висівками, згодовуючи їх злегка змоченими. В літній період лошат разом з матерями утримують на пасовищі, де вони мають вільний доступ до зеленого корму. Тривалість випасу намагаються продовжити як найбільше, а заганяти в стайні чи під навіс лише в спеку. Відомо, що ефективність застосування пасовищ в значній мірі залежить від віку лошат. Вважається, що найкраще використовують пасовища ті лошата, котрі були народжені в період з січня по березень, оскільки той молодняк, що народився пізніше, страждає від спеки та швидко втомлюється при перегонах [4, 10].

Від кобил, що вперше народили або мають недостатню вгодованість відлучення лошат проводять у віці 7-ми місяців, а від кобил міцної конституції та добре вгодованих - у 6- місячному віці. Оскільки лошата народжуються в різні строки, в Дібрівському кінному заводі їх відлучення триває з липня по жовтень. Перед відлученням всіх лошат уточнюють і ретельно описують масть та відмітини.

Після відлучення лошат, проводять їх розділення за віком та статтю і розміщують у денниках, площа якого становить 9 м². Перевагою індивідуального утримання лошат є забезпечення повноцінної та нормованої годівлі, оскільки вони спокійніше поїдають корми та краще їх пережовують. Лошата, котрі утримуються окремо швидше звикають до персоналу (чищення, догляд та огляд різних частин тіла), що значно полегшує заїздку молодняку. Однак таке утримання потребує високих затрат праці персоналу на годівлю та напування лошат, відбивку денників.

Через те, що після відлучення лошата поводять себе неспокійно, протягом перших 2-х діб забезпечують їх ретельний догляд та приділяють

достатньо уваги. Тривалість звикання лошат до нових умов утримання та годівлі становить близько тижня, після чого їх починають випускати на пасовище або на вигул у варок.

Відлучений молодняк одержує високоякісні корми, серед яких овес, ячмінь, кукурудза, пшеничні висівки, а також злакове й бобове сіно. В зимовий період певну даванку частину ячменю та вівса згодовують пророщеним (200-300 г на 1 гол./доб.), а сухе зерно у плющеному вигляді. Один раз на тиждень лошатам згодовують кашу з насіння льону у кількості від 700 г до 1 кг. Дана даванка має дієтичне значення, оскільки позитивно впливає на процеси травлення та покращує стан волосяного покриву. Насіння льону згодовують в сухому вигляді два рази на тиждень по 70-120 г. У зимовий період соковиті корми в раціон представлені червоною або кормовою морквою, кормовими буряками та силосом високої якості. Годівля відлучених лошат направлена на підтримання інтенсивності розвитку м'язів та кістяку. Повноцінна годівля молодняку в подальшому забезпечує роботоздатність, яка відповідає стандартам породи. Цілеспрямоване вирощування лошат включає не лише дотримання повноцінної годівлі, але й належні умови утримання та тренінг.

При організації годівлі молодняку враховують не лише ріст організму, але й затрати енергії під час тренінгу та виконанні робіт [10, 13].

Суміш зернових кормів: висівки пшеничні, макуха, горох та шрот складають 20–30% від загальної структури раціону. Окрім вівса, молодняку бажано згодовувати ячмінь та кукурудзу. У віці одного року кобилкам згодовують по 4, а жеребчикам – по 5 кг концентрованих кормів, у віці 2 роки – по 5 і 6,5 кг на добу відповідно. В зимовий період відлученому молодняку дають вимиті коренеплоди та силос високої якості від 3 до 10 кг на голову на добу залежно від віку.

Влітку молодняку коней, котрий випасають на пасовищі згодовують 1,0–1,5 кг концкормів з розрахунку на 100 кг маси тіла. При недостатній кількості трави на пасовищі, молодняку згодовують зелену масу культур зеленого конвеєра.

Молодняк коней рисистих порід у віці 2–3 роки досить часто який перебуває на тренуванні, тому в цей період розробляють деталізовані норми годівлі в залежності від живої маси, віку та навантаження.

При організації годівлі рисистого молодняку коней враховують норми концентрації енергії в 1 кг сухої речовини раціону та кількості грубих і соковитих кормів. Так, енергетична цінність 1 кг сухої речовини раціону становить не менше 0,85 к.од., частка концентрованих кормів 65–70%, грубих – 35–25 і соковитих – 0,5%. Відомо, що надлишкова кількість клітковини в раціоні призводить до погіршення процесу засвоєння поживних речовин, тому її вміст не повинен перевищувати 16-18% від сухої речовини раціону. Різниця раціонів жеребчиків та кобилок становить лише в кількості згодовуваних концентрованих кормів [21].

Для молодого організму дуже важливе значення має забезпечення норм лізину, рівень якого повинен становити у віці 6–9 місяців - 0,75%; 9–12 місяців – 0,6 %; 12-18 місяців – 0,56 %; старше 18 міс – 0,5% від сухої речовини раціону.

Аналіз росту племінного молодняку коней проводять шляхом порівнянням його живої маси з масою тіла дорослих особин. Згідно стандартів молодняк у віці 6 місяців досягає 40–45% живої маси дорослих коней, 12 міс – 56–60%, 12–18 міс – 70–75%, 24 міс – 75–85 і 2,5 року – 90–92%. У разі виявлення відхилень показників живої маси молодняку обов’язково проводять аналіз повноцінності годівлі та вносять необхідні корективи. Після відлучення годівлю лошат проводять чотири рази на добу, розділяючи концентровані корми на три, а сіно – на чотири даванки. Соковиті корми згодовують не більше 2 разів на день. Мінералізована сіль-лизунець знаходиться в годівницях постійно.

Орієнтовний раціон годівлі молодняку рисистих порід наведений в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Орієнтовний раціон годівлі молодняку рисистих порід, на гол. на добу

Корма	Вік, міс.					
	6-12		12-18		18-24	
	Жива маса					
	250		300		400	
	Зима	Літо	Зима	Літо	Зима	Літо
Сіно люцерни, кг	4	-	6	-	8	-
Трава люцерни, кг	-	10	-	15	-	20
Овес (плющений), кг	3,5	3,5	3	3	3,5	3,5
Висівки пшеничні, кг	0,5	0,5	0,5	1	-	-
Шрот соняшниковий, кг	0,5	0,5	-	-	0,75	0,75
Кукурудза (зерно), кг	0,75	0,5	0,5	-	1	1
Морква, кг	2	-	2	-	4	-
Жом буряковий, кг	-	-	0,5	-	1,5	-
Ячмінь, кг	-	-	-	-	1,5	1,5
Премікс, кг	0,1	-	0,1	-	0,1	-
Сіль кухонна, г	18	18	22	22	24	24
У раціоні міститься:						
Суша речовина, кг	8,05	6,78	8,62	7,15	11,70	10,78
Енергетичні кормові одиниці	7,43	7,26	7,02	7,05	11,59	11,73
Обмінна енергія, МДж	82,36	65,53	83,41	62,70	101,60	103,10
Сирий протеїн, г	1345,85	1219,50	1345,60	1225	2191,45	1972,25
Перетравний протеїн,г	992,75	934,50	947	904	1615,50	1526,50
Лізин, г	54,18	42,45	59,95	44,70	93,70	69,50
Сира клітковина, г	1518	1154,50	1910,50	1399	2676,50	1919
Калій, г	27,25	17,25	48,57	31,77	48,57	31,77
Кальцій, г	78,23	53,30	110,30	74	153,30	101,45
Фосфор, г	36,70	32,40	32,07	30,30	52,31	46,10
Магній, г	19,70	1,30	23,70	5,60	23,70	5,60
Залізо, мг	1085	271,30	867	216,80	890	222,50
Мідь, мг	69	13	86,7	18,9	94	19,3
Цинк, мг	382	289	300	287	240	218

3.1.2. Тренінг молодняку рисистих коней

Після відлучення всіх лошат в господарстві розпочинають груповий тренінг молодняку. Його мета полягає в закріпленні рухів (крок, рись, галоп) змінним алюром. Тренінг проводиться в супроводі двох тренерів, один їде попереду групи, стримуючи при необхідності лошат, а інший їде позаду групи і, та якщо необхідно, підганяє відсталих, не даючи їм змоги повернути назад. Жеребчиків і кобилок тренують окремо, тому що у них в цьому віці 10 місяців спостерігається прояв статевої зрілості.

Груповий тренінг проводять шість днів на тиждень, з обов'язковим вихідним. За 1 годину до початку тренінгу лошат випускають у варок, та після закінчення заганняють знову у нього або випускають на пасовище, а в зимовий період при сильному вітрі чи дощі молодняк ставлять в конюшню.

Дистанція тренінгу протягом перших днів становить не більше 2-3 км. Перші 600-800 м лошата долають будь-яким алюром, далі 600-800 м спокійною риссю, а останні 1000-1500 м – кроком.

Протягом двох тижнів тренінгу дистанцію збільшують до 4,5 -5,5 км в день а роботу проводять у два репризи: вільний алюр 600-800 м, рись 600-800 м, крок 600-800 м, рись 1200 м, крок 1500 м.

На початку весни дистанція тренінгу становить 10-11 км а його тривалість близько 1 год. при такому чергуванні алюрів (у два репризи): вільний алюр (розминка) 1200-1400 м, рись 3000-3500 м і крок 1200-1400 і рись 3000-3500 м, крок 1200-1600 м [17].

З початку пасовищного періоду лошат у віці 1 року переводять на левадне утримання. Груповий тренінг продовжують, поєднуючи з випасанням. З липня всіх жеребчиків переводять на конюшні до тренувальних виділень і приступають до інтенсивного індивідуального тренінгу. В цей період тренування лошат поєднують з випуском у варки. У варках їх підгодовують свіжоскошеною травою приблизно по 10 кг на голову за добу. Кобилок переводять на інтенсивний індивідуальний тренінг не пізніше серпня і створюють їм такі самі умови годівлі й утримання, як і жеребчикам.

Під час групового тренінгу, тренери спостерігають за станом молодняку і при перших ознаках втоми зменшують швидкість руху під час тренування. Під час дощу або сильному снігу скорочують дистанцію і зменшують швидкість руху. При груповому тренінгу перехід з одного алюру на інший супроводжується певними для кожного алюру командами верхового конюха, щоб виробити в лошат відповідні умовні рефлекси [23].

Заїздка являє собою привчання молодняку коней до збруї і рухів на віжках та в подальшому до роботи у качалці. В залежності розвитку лошат заїздку розпочинають у віці 12-15 місяців. До збруї лошат привчають поступово, спочатку в деннику у звичній обстановці. Не знімаючи недоуздка, на нього надівають капсуль, потім вуздечку з відстебнутими вудилами з однієї сторони, які закладають в рот обов'язково поверх язика. До вудил прив'язують у марлі шматочок підсоленого чорного хліба. У лошат, котрі добре привчені до рухів у поводі заїздка проходить значно швидше.

За кілька днів лоша звикає до вуздечки, тому на нього акуратно накладають сіделко, обережно надівають підхвістник і злегка підтягують попряжку, щоб сіделко не впало. Все це роблять спокійно, без різких рухів. Далі не відходячи від лошати, його залишають постояти у збруї протягом декількох хвилин, повід при цьому пристібають за кільце недоуздка, а не за вудила. Коли лоша звикне до збруї, його спочатку проводять в ній у деннику, а потім по проході в конюшні, після чого залишають на 15-20 хв. у збруї на прив'язі у деннику, під наглядом конюха. Так продовжується декілька днів.

Наступним етапом заїдки молодняку є виводження лошат на віжках. З одним лошам працюють два конюхи і наїзник; один з них веде лоша за повід, прикріплений до кільця недоуздка, а інший керує віжками, пристебнутими до кілець вудил і продітих через сережки, а не кільця сіделка, як це роблять при запряженні у качалку. Лоша привчають до спокійних рухів кроком прямо, та поворотам і зупинці, зазвичай це роблять на доріжці іподрому [25].

Після того, як лошат добре виводили на віжках, його починають привчати до запряжки. Одна людина тримає лоша за вуздечку, а всі інші,

заходять зліва і справа від лошати і запрягають його. На деяких лошат (дуже лякливих) надівають вуздечку з закритими наочниками (шорами). В перший час тренування молодняку чек повинен бути вільний, при цьому трензельку прив'язують до кінця вудил, щоб вона не випала, і кладуть невеликий підгубний ремінь. В подальшому положення чека визначають за характером руху коня. В перший день достатньо проїхати риссю 1-2 км, після чого лоша спокійно переводять на крок і повертаються в конюшню. Надалі дистанцію поступово збільшують, долаючи її кроком і тихою риссю (тротом). Під час роботи в качалці лошати ні в якому разі не дозволяють зупинятися за його бажанням. Лоша повинно зупинятись тільки за вимогою наїзника.

До 20-30-го дня тренувальної роботи у качалці перемінним алюром (кроком і тротом) загальну дистанцію для молодняку доводять до 4-6 км. По доріжці його пускають один день по ходу годинникової стрілки, а в другий – проти годинникової стрілки, привчають до зупинки і поворотам вліво та вправо на різних відрізках доріжки. Перші і останні 250-500 м лошат проводять кроком. Час виводження і заїздки лошати у качалці в залежності від поводження може продовжуватись від декількох днів до декількох тижнів.

Для полегшення заїздки лошат, а особливо із злим норовом, у перші дні їм можуть скорочувати даванку концентратів, або зовсім їх виключити із раціону, залишивши тільки сіно. Щоденний урок із заїздки триває 30-60 хв. на кожне лоша, залежно від його індивідуальних особливостей [11, 24].

Ефективність тренінгу рисистих коней безумовно залежить від правильно організованої та нормованої годівлі. На перетравність поживних речовин корму діє навантаження на коня під час тренувань. Робота, яка виконана швидким алюром, обумовлює значне зниження перетравності кормів. Тому раціони для коней складають з розрахунком навантаження і включають легкоперетравні корми.

З початком групового тренінгу добова норма вівса складає 4-5кг, сіна – до 6-7 кг. Такий рівень годівлі підтримують до виходу лошат на пасовища, коли норму сіна знижують до 3-5 кг.

Восени на кожне 18-місячне лоша, що знаходиться в індивідуальному тренінгу, витрачають за добу в середньому 5 кг концентратів, а взимку і весною (до 2-річного віку) – близько 6 кг. При цьому норму концентратів регулюють залежно від інтенсивності тренінгу і вгодованості коней. Овес згодовують в суцільному вигляді. Лише при виявленні в калі великої кількості неперетравлених зерен вівса, частину його замінюють плющеним. Орієнтовну даванку сіна для коней визначають із розрахунку 2 кг на 100 кг живої маси. В раціоні молодняку під час тренінгу відношення кормів за поживністю має вигляд: грубих кормів 55-60 %, концентратів – 35 %, соковитих 5-10 % [21]. Орієнтовний раціон годівлі рисистого молодняку у віці 3-х років під час тренінгу наведені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Раціон годівлі рисистого молодняку у віці 3-х років під час тренінгу

Корма	Жива маса 400 кг
Сіно злаково-бобове, кг	8
Овес (зерно), кг	5
Висівки пшеничні, кг	1
Кукурудза, кг	0,75
Макуха соняшникова, кг	0,5
Премікс, кг	0,15
Мука риб'яча, кг	0,5
Соль кухонна, г	66

Під час тренінгу дуже важливо дотримуватись певного режиму і розпорядку годівлі коней. Зважаючи на фізіологічні особливості, коням згодовують корми невеликими порціями, не рідше 3-4 разів на добу. Коней напувають перед годівлею, а особливо перед роздаванням концентрованих кормів. Не можна напувати холодною водою спітнілих від роботи (гарячих) коней, оскільки внаслідок цього можуть виникнути простудні захворювання, а частіше – ревматичне запалення копит (опій). Тому після тротових робіт автопоїлки закривають не менше, ніж на 1 годину, після махових - не менш, ніж на 3 години.

ВИСНОВКИ

1. Дібрівський кінний завод № 62 спеціалізується на вирощуванні племінних коней, молочному скотарстві, свинарстві, а також вирощуванні зернових та технічних культур. Провідною галуззю тваринництва є рисисте конярство.

2. Програма селекційно-племінної роботи орловської рисистої породи включає комплекс зоотехнічних заходів, які спрямованих на збереження оригінального типу, унікального генетичного потенціалу породи з одночасним її вдосконаленням.

3. Заводський тренінг коней проводиться згідно загальної програми підготовки коней та з врахуванням індивідуальних особливостей коней.

ПРОПОЗИЦІЇ

1. Для підвищення ефективності тренінгу коней орловської рисистої породи застосовувати акватренажер.

2. Індивідуальний тренінг розпочинати відразу після заїздки. При цьому буде більше часу для закріплення правильних рухів, що особливо позитивно позначиться на молодих лошатах.

3. Годівлю коней в період тренувальних робіт проводити з врахуванням інтенсивності навантажень.